

СУЧАСНА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Прискорення економічних процесів, їх гуманізація, інноваційний розвиток і змістовні трансформації світової економіки, перебудова національних економічних систем визначають необхідність переосмислення місця та ролі підприємства як первинного економічно відокремленого суб'єкта одержання економічних результатів.

Сучасні економічні відносини і досягнутий рівень розвитку продуктивних сил характеризуються актуалізацією інформаційних, інтелектуальних та інноваційних факторів формування вартості економічних благ, індивідуалізацією та глобальною уніфікацією потреб споживачів, формуваннях нових інтегрованих моделей реалізації господарських компетенцій тощо.

Перегляд наукових парадигм і концептуальних підходів економічної науки, виступаючи результатом змістових суспільних змін, орієнтовані на нове, більш успішне вирішення традиційних економічних суперечностей між безмежними потребами й обмеженими ресурсами для їх задоволення, між глобальними тенденціями змін і національними інтересами держави, між виробничими вимогами і споживчими уподобаннями до товарів, між поточними фінансовими результатами і стратегічними цілями роз-

витуку, між економічними інтересами окремого суб'єкта господарювання і його цілями партнерів, споживачів, конкурентів та суспільства загалом.

Вирішення вказаних суперечностей відбувається в усіх наукових сферах, але особливої актуальності набуває в управлінні суб'єктами господарювання у ході поєднання факторів виробництва й отримання продукту, формування вартості товару і його просування до споживача, у сфері реалізації економічних інтересів учасників виробничо-комерційної діяльності. Грунтуючись на представлених аспектах, можна стверджувати, що побудова мікроекономічних механізмів ефективного використання економічних ресурсів для забезпечення результативного розвитку соціально-економічних систем усіх рівнів набуває особливого значення.

Слід також наголосити на ряді спеціалізованих наукових праць стосовно оцінювання й управління результативністю економічних процесів підприємств таких науковців: Т. Гілберта, Д. Айнворса, Х. Столовіча, Дж. Харлісса, В. Росвелла, Т. О'Дріскола, Д. ван Тіема, Дж. Мослі, Дж. Дессінджера, Дж. Пріса, Я. Роджерса, Е. Мосенга, П. Бредапа, Д. О'Салівана, Ф. Томаса, М. Боурне, М. Франко, Дж. Вілкеса, А. де Ваала, Дж. Грехема, Д. Шартмарше, М. Іреланда, Дж. МакГрегора, Е. Солтані, Р. ван дер Меєра, Дж. Вільямса, Д. Аммонса, П. Бардена, З. Раднора, М. МакГуіра, М. Боурне, А. Ніллі, Дж. Міллса, К. Платса, А. Петтігрю, Р. Віппа та інших.

Незважаючи на те що ефективність господарських процесів є традиційним предметом вивчення для вітчизняної економічної школи, слід зазначити, що проблематика результативності залишається поза увагою науковців і, як правило, у тій чи іншій мірі ототожнюється з ефективністю. Відсутність національних системних досліджень факторів та умов досягнення суспільно необхідних економічних результатів, низький рівень культури управління бізнес-структурами, окремими підприємствами чи побудови партнерських зв'язків, недостатній рівень розвитку обліково-аналітичних систем національних виробників мають наслідком механіцизм у запозиченні світових наукових розроблень у сфері управління результативністю.

Отже, нерозвиненість теоретичних підходів до визначення економічних результатів діяльності підприємств, відсутність адекватного методичного інструментарію оцінки результативності, управлінських технологій її забезпечення обумовили вибір теми, визначили мету, завдання і логіку дослідження.

Метою роботи є наукове і практичне вирішення проблеми забезпечення результативної діяльності підприємства у поточних і перспективних умовах.

Виходячи з мети дослідження у роботі поставлено та вирішено такі завдання:

1) проведено конструктивний аналіз методологічного підґрунтя становлення теорій ефективності та результативності у економічних дослідженнях;

2) формалізовані підходи до ідентифікації понятійно-категоріального апарату за проблематикою дослідження;

3) запропоновано методологічні основи побудови систем визначення економічних результатів на всіх рівнях соціально-економічних систем за умов формування глобальної економіки;

4) проаналізовані ключові галузі промисловості, що визначають динаміку національного розвитку, а також виділені ключові джерела формування доданої вартості;

5) розроблено практичні рекомендації з оцінки результативності діяльності промислових підприємств у ході формування їх споживчо-орієнтованих бізнес-моделей;

6) визначені перспективи розвитку національної промисловості за умов глобалізації та входження вітчизняних підприємств до глобальних виробничих мереж;

7) запропонований концептуальний підхід побудови системи управління підприємствами й організаціями за результатами їх діяльності, що базується на світовому досвіді і тернарному аналітичному інструментарію;

8) узагальнені тенденції розвитку ключових галузей національної промисловості та їхніх найбільш потужних підприємств, а також сформовано комплекс рекомендацій стратегічного характеру до підвищення результативності їх діяльності;

9) сформовані вісім моделей забезпечення результативності промислових підприємств на основі використання барицентричного математичного інструментарію.

Об'єктом дослідження є процеси управління функціонуванням і розвитком підприємств та організацій за результатними критеріями.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів системного забезпечення результативності діяльності підприємств на основі інформаційно-інноваційних чинників і споживчо-орієнтованого менеджменту.

Економічний зміст запропонованих управління розвитком підприємств і компаній за результатними критеріями, з ураху-

ванням сучасних інноваційних тенденцій і досягнень теорії менеджменту зводиться до такого:

1) результат (економічне благо) визначає необхідний ресурс для його виробництва, тобто відбувається стимулювання суспільного виробництва споживачем на основі використання, наприклад, ринкових механізмів;

2) якість і кількість економічних благ безпосередньо залежить від наявних чи доступних (тобто використаних чи можливих для використання) економічних ресурсів;

3) економічне благо визначається інформацією, а у представленому вище випадку, наприклад, потребою, яка за суттю є інформаційним утворенням споживача, тобто його очікуванням стосовно можливого чи необхідного отримання задоволення;

4) інформація визначається економічним благом, тобто споживачи економічне благо споживач здобуває досвід (порівнює власні очікування з матеріалізованим товаром), тим самим змінюючись у процесі споживання;

5) ресурс визначається наявною інформацією, це можна пояснити тезою, що визнання того чи іншого об'єкта навколишнього оточення ресурсом, можливе лише на основі зміни ставлення суб'єкта до перспектив його цільового використання, іншими словами, доступна суб'єктові інформація дозволяє йому ідентифікувати в об'єктах навколишнього оточення засоби досягнення цілей, але цьому передуює процес створення інформаційного образу блага;

6) ресурс визначає інформацію, це пояснюється тим, що суб'єкт здобуває відомості про навколишнє оточення на основі доступних йому ресурсів, а також у процесі використання об'єктів оточення;

7) ресурс визначається благом та інформацією, тобто корисність елементу навколишнього середовища та відомості щодо способу його використання у людській діяльності дозволяє говорити про поняття ресурсу;

8) благо визначається ресурсом та інформацією, що можна пояснити на основі таких міркувань – доступні людині ресурси визначають реальні можливості одержання тих чи інших економічних благ, а технологія їх використання для виробництва економічних благ є безпосередньо інформаційним явищем;

9) інформація визначається у взаємозв'язку ресурсу і блага, що зумовлено інформаційною природою організації людської діяльності як способу протидії хаосу, іншими словами, зв'язок «ресурс — благо» розглядається нами як причинно-наслідковий, а ще дозволяє його ідентифікувати і виміряти.

Отже, слід зазначити, що використання цих постулатів вимагає розроблення тривимірної метрики визначення результатів діяльності підприємств, логічні основи якої представлені нами на рис. 1.

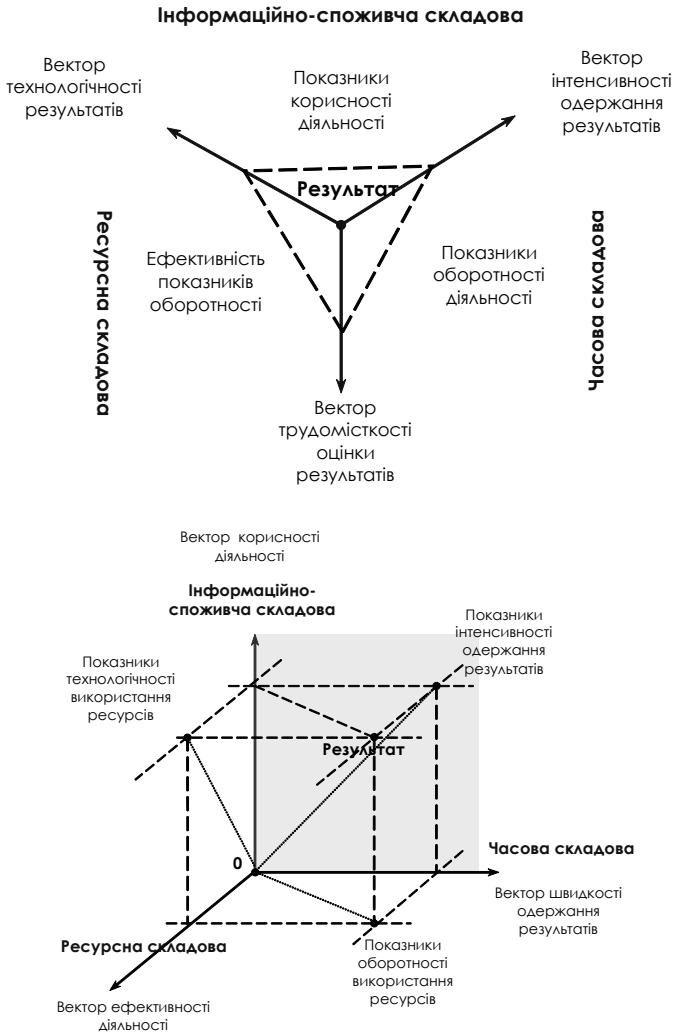

Рис. 1. Система координат об'ємної оцінки результатів діяльності підприємства

З усіх поданих на рис. 1 векторів оцінки чи не найбільший інтерес викликає ідентифікація та кількісне вимірювання інформаційно-споживчих характеристик результатів діяльності підприємства. Спробуємо представити математичну технологію конкретних розрахунків, обравши як найбільш простий результат діяльності підприємства на ринку його ринкову частку, що безпосередньо визначає обсяги валового доходу підприємства, а отже, і прибутку як традиційного фінансового результату. Зазначимо, що ринкова частка підприємства традиційно розраховується через співвідношення обсягів збуту продукції підприємства та місткості ринку, обраховані за певний період.

Залучення до бізнес-операції трьох логічних складових, щоб сформувати центри системи визначення, повинні максимально повно встановити можливість одержання економічного результату, тобто ймовірність одержання результату, що підлягає оцінці, за вибраних трьох елементів повинна наблизитися до одиниці.

Відповідно до представленої вище логіки побудови тернарних систем визначення економічних показників слід вважати логічно повною такою системою, яка у своїй структурі поєднує ресурсні, часові та інформаційні індикатори. З іншого боку, нами допускається використання неповних тернарних систем визначення економічних показників, так як вони у першу чергу є аналітичним інструментом підтримки управлінських рішень.

Вважаємо, що можливе включення до баритернарних систем визначення економічних результатів неекономічних складових оцінки шляхом їх вираження у метриці традиційних економічних складових. Основою для алгоритму такого переведення слід вважати дуальне визначення неекономічного параметра.

Відповідно до цього нами використовується поняття економічної точки як найменшого аналітичного елементу аналізу соціально-економічної системи, що не підлягає подальшій деталізації і володіє певною вартістю у системі економічних відносин суспільства і має конкретну матеріальну чи інформаційну природу існування. Значимість чи рідкість того чи іншого елементу соціально-економічної системи у процесах суспільного обміну виражається в нашому аналізі через рівень концентрації вартісних характеристик у ньому, тобто через вартість цієї економічної точки. У простішому випадку, доцільність використання економічних точок для характеристики соціально-економічних систем, економічних процесів та явищ, що в них відбуваються, можна показати через такий приклад.

Нехай діяльність підприємства характеризується такими показниками:

- ціна одиниці продукції підприємства на ринку становить 300 грн;
- змінні витрати на одиницю продукції становлять 200 грн;
- постійні витрати, відповідно на весь обсяг виробленої продукції, становить 100 тис. грн.

Безсумнівно, чи не найпростішим розрахунком точки беззбитковості матиме такий вигляд:

$$\text{Беззбитковий обсяг виробництва} = \frac{\text{Постійні витрати}}{\text{Ціна одиниці продукції} - \frac{\text{Змінні витрати на одиницю продукції}}{\text{Змінні витрати на одиницю продукції}}} = \frac{100000}{300 - 200} = 1000 \text{ од. продукції}$$

Іншими словами, підприємству за досягнутих показників діяльності для забезпечення рівності між сукупними доходами і загальними витратами слід досягнути виробництва 1000 одиниць продукції.

Перетворюючи вказаний розрахунок згідно з запропонованою баритернарною системою визначення економічних показників, він матиме такий графічний і математичний вигляд (рис. 2).

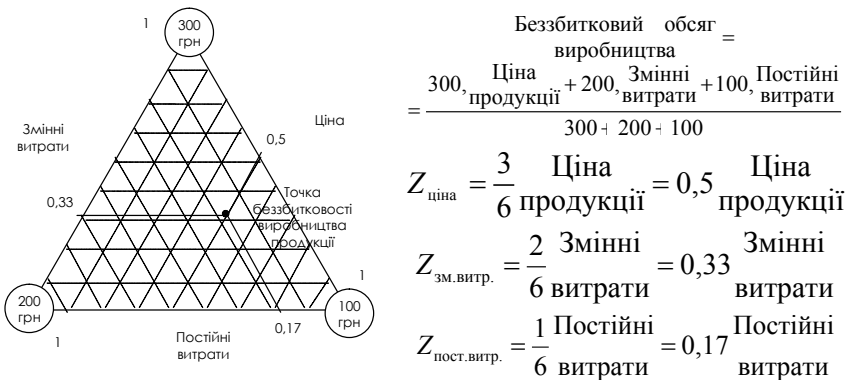

Рис. 2. Тернарна система визначення беззбитковості виробництва

Наголосимо, що представлений підхід дозволяє розглядати ціну реалізації продукції не як зовнішній до певного підприємства фактор визначення беззбиткового обсягу виробництва, а як один з елементів загального ланцюжка створення вартості. За таких

позицій ціна є витратами одного з партнерів створення вартості товару – споживача, що дозволяє нам ще раз наголосити на необхідності побудови саме стійких систем взаємодії зі споживачами продукції як одного з ключових суб'єктів створення цінності товару.

Точка безбитковості, або безбитковий обсяг виробництва продукції, фактично є центром рівноваги (економічної стійкості) нашої елементарної баритернарної системи. При цьому важливою є не кількість виробленої продукції, а пропорція розподілу вартості між окремими складовими процесу створення вартості товару. Іншими словами, у випадку витрати споживача (ціна реалізації товару) становить 50 % сукупної величини у ланцюгу створення вартості товару, то для забезпечення безбиткового виробництва підприємство має довести величину змінних витрат до 33 % сукупної величини у ланцюзі створення вартості товару і постійні витрати до 17 %. На підтвердження цієї тези можна запропонувати традиційний економічний розрахунок:

$$\frac{1}{2} \text{ Ціна продукції} = \frac{1}{3} \text{ Змінні витрати} + \frac{1}{6} \text{ Постійні витрати}$$

$$3 \text{ Ціна продукції} = 2 \text{ Змінні витрати} + 1 \text{ Постійні витрати}$$

$$\begin{aligned} \text{Прибуток} &= 300 - (200 + 100) = 0 \\ \text{підприємства} & \end{aligned}$$

Ідентифікація інтра- та екстраінформаційних характеристик діяльності підприємств дозволяє зробити висновок про необхідність аналізу бізнес-процесів не тільки у горизонтальному вимірі, але й з позицій їх вертикальної інтеграції, тобто оцінювати економічні результати з позицій вищого рівня цілісності економічних систем. На цій основі слід використовувати систему принципів, яка описує ряд базових вимог до менеджменту результативності: логічність, об'єктивізація цілей, часова орієнтованість, пропорційність, доцільність, взаємопов'язаність, гуманістичність, визначеність.

Результативність діяльності підприємств визначається нами через систему аналітичних співвідношень доцільності, інтенсивності, швидкості, своєчасності, ефективності та технологічності їх бізнес-процесів. Тернарний підхід до економічних розрахунків

дозволяє реалізувати постулат ієрархічності та взаємного переходу між цими аналітичним індикаторами. Можливість використання авторських розроблень для проведення аналізу традиційних економічних показників було продемонстровано нами на базі підрахунку точки беззбитковості.

Література

1. Балк М.Б. Геометрия масс / М. Б. Балк, В. Г. Болтянский. — М. : Наука, 1987. — 160 с.
2. Бузько І.Р. Стратегічний потенціал і формування пріоритетів у розвитку підприємств: монографія / І. Р. Бузько, І. Є. Дмитренко, О. А. Сущенко. — Алчевськ : ДГМІ, 2002. — 216 с.
3. Друкер П.Ф. Управление, нацеленное на результаты / П.Ф. Друкер ; [пер. с англ.] . — М. : Технологическая школа бизнеса, 1994. — 200 с.
4. Кокинз Г. Управление результативностью: Как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Г. Кокинз. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. — 315 с.
5. Майер М.В. Оценка эффективности бизнеса / М. В. Майер ; [пер. с англ.] . — М. : Вершина, 2004. — 272 с.
6. Питерс Т.В. поисках эффективного управления / Т. Питерс, Р. Уотермен ; [пер. с англ.] . — М. : Прогресс, 1986. — 423 с.
7. Управление эффективностью бизнеса / [Духонин Е.Ю., Исаев Д.В., Мостовой Е. Л. и др.]. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. — 269 с.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2012